

Ulrich Hoefs

NUMISMAATTINEN KURIOSITEETTI - DDR:n 200- JA 500-MARKAN SETELIT

Tarina kuin suoraan B-luokan elokuvasta - mutta totta

1980-luvun alussa DDR:n Valtionpankki (Staatsbank der DDR) päätti panna liikkeelle 200-markan ja 500-markan seteleitä käytössä olevien 70-luvulla tehtyjen 5-, 10-, 20-, 50- ja 100-markan sarjan jatkoksi. Uudet setelit painettiin 1985 "varastoon" muutama miljoona kappaletta, mutta rahaa ei ikinä päästetty kiertoon. Valmistusmäärän tarkkaa lukua on vaikea saada selville, ehkä tieto on hukunut jonnekin mullistuksen aikana tuhottuun arkistoon. Määrä oli joka tapauksessa valtava, eli ei voi puhua jostain koesarjasta. Tarkoituksenmukainen toimenpide se oli. Miksi kuitenkin päätettiin jättää setelit varastoon? Miksi näin toimittiin? Teorioita on monenlaisia, tässä muutamia:

- DDR:n hallitus pelkäsi että suuret setelit herättävät kansassa epäilyjä hintojen korotuksista ja tulevasta inflaatiosta. Keskipalkka kun oli 80-luvulla vajaat 1300 markkaa.
- Tarkoitus olisi ollut julkaista uudet setelit 7.10.1989, DDR:n 40-vuotispäivän kunniaksi, menossa oleva "vallankumous" esti julkaisemisen.
- Setelit liittyivät Kansallisen Puolustusneuvoston (Nationaler Verteidigungsrat der DDR) päätökseen 19.03.1980 luoda varalle käteisrahareservit mahdollisen sodan syttyessä.

Tarkoitus oli kerätä peräti 23 miljardia markkaa varoja. Koska DDR:n sen ajan kierrossa oleva käteisrahasumma oli vain 16.7 miljardia markkaa, teoria tukee ajatusta että näin ison summan luomiseen tarvittiin nimenomaan isompia seteleitä.

Koodinimellä "Operation Bordsteinkante" (operaatio kadun reunakivi) DDR:n kansanarmeija oli yhdessä DDR:n alueelle sijoitettujen Neuvostoliiton armeijajyksikköjen kanssa harjoittellut Länsi-Berliinin valtaus – operaatiota suunnitelman mukaan 24 tunnissa - samoin Länsisaksan valtaamisen muutamassa päivässä. Onnistuneen sodan jälkeen tietysti olisi ollut tarve isosta käteisrahämäärästä ja isoista seteleistäkin kun kerran Saksan Liittotasavallan kansalaiset olivat tottuneet näiden käyttöön.

(Itse kallistun uskomaan teorian kolmanteen vaihtoehtoon, ottaen huomioon missä omassa pilvilinnamaisessa todellisuudessaan DDR:n aikainen johtoryhmä eli ja kuinka byrokratia kukoisti. Toki länsimaatkin harjoittivat "sotaleikissä" Varsovan Blokin maiden valtausta, ja muistan että joka ikisestä NATO-armeijoiden valtavasta lomakemäärästä oli täytettävä 5 kopiaa, joista viimeinen, vain sotatilanteessa käytettävä, oli laitettava heti silppuriin. Siis hullu byrokratia ei ollut itäeuroopan maiden etuoikeus, mutta vain sokea virkakoneisto pystyy synnyttämään miljoonien seteleiden varaston.)

DDR:n rahojen ensimmäinen tuhoamisoperaatio

1.07.1990 astui voimaan Saksan valuutta-unioni. Kolme kuukautta ennen Saksojen yhdistämistä DDR-kansalaiset saivat mahdollisuuden vaihtaa DDR-valuuttaa D-markkaa vastaan, lukuun ottamatta 200- ja 500-markan seteleitä, kun niitä kerran ei ollut olemassa. Vaihtokurssi oli 1:1 palkkarahoille ja tili- tai käteisvaroille 4000 markkaan asti (eläkeläisille 6000mk). Muut rahavarat vaihdettiin suhteessa 2:1. Vaihtoaika päättyi jo 6.07.1990. Vain kolikot, lukuun ottamatta 1- ja 2-markan kolikkoja säilyvät kelpona valuuttana vielä vuoden eteenpäin.

Koko yhteen kerätty DDR:n setelivarasto, shekit, säästökirjat ym., yhteensä 4500 kuutiometriä, tai noin 300 junavaunullista, tai noin 620 miljoonaa seteliä, sisältäen myös 200- ja 500-markan setelit, kuljetettiin samaan bunkkeriin Halberstadtin kaupungin lähellä, Harz-vuoriston itäreunalle.

Bunkkeri oli noin 13 kilometriä pitkä tunneliverkosto, rakennettu toisen maailmansodan loppuvaiheessa keskitysleiri-vankien voimalla. Betoniseinien paksuus oli 2 metriä ja oviaukot olivat suojattu paksuilla teräslevyillä. Sodan jälkeen DDR:n armeija NVA otti bunkkerin käyttöön koodinimellä "Malachit" tai arkistomerkinä "Komplexlager" KL-12 NVA-Nr.16/630. Bunkkeri oli niin laaja, että sotilaat kertoivat ajaneensa joskus jopa 120 km tuntivauhdilla "katuja" pitkin. Tunneliverkoston varastointiin pääasiallisesti aseita ja ammuksia. Seteli-, shekki- ja säästökirjakuormat sijoitettiin yhteen tunneliin joka suljettiin paksulla muuriseinällä. Tunnelin kattoon porattiin reikä johon kadettiin ensiksi voihappyä ja sen jälkeen soraa sulkemaan aukot kuormalavojen välissä. Tarkoitus oli antaa luonnon mädättää ja hajottaa varastot lopullisesti.

Pienen erän 200- ja 500-markan seteleitä DDR:n valtiopankki möi keräilymarkkinoille länteen. Huutokaupoissa setelipari saavutti noin 300-500:n D-Markan hinnan.

RAHA HAISEE SITTEENKIN

1994 entinen DDR:n valtionpankki siirtyi KfW:lle (Kreditanstalt für Wiederaufbau), virastolle joka oli perustettu hoitamaan DDR:n valtionomaisuuden realisoinnin. Salaisesta setelivarastosta ei ollut juurikaan tietoa tai ehkä vain luultiin varastoa jo tuhotuksi. Joka tapauksessa tunneliverkosto siirtyi yksityisomistukseen. Kun omistava yritys joutui maksuvaikeuksiin eikä pystynyt maksamaan edes sähkölaskuansa, bunkkerin sähköinen hälytysjärjestelmä lakkasi toimimasta.

Vuosituhanen alussa sitten ilmestyi keräilymarkkinoille 200- ja 500-markan seteleitä. Vain eBay:ssä esimerkiksi oli kymmenkunta myyjää tarjoamassa setelipareja halvalla. Monet ostajat reklamoivat seteleiden omituisesta tuoksusta. Ihmetys, mistä rahat olivat kotoisin, oli suuri.

Heinäkuussa 2001 vartiomiehet löysivät sitten Halberstadtin bunkkerissa yhdessä kohdassa murtuman tunneliverkoston seinämässä. Jo seuraavana päivänä pidettiin kaksi nuorta Halberstadtilaista miestä itse teossa kiipeämässä bunkkerin aukosta ulos selkäreput täynnä seteleitä.

Oikeudenkäynnissä tuomaristo oli sitten epävarma, kuka olisi ollut se alkuperäinen murtomies, oliko kyse vain ”poikien” murrosta hylättyyn bunkkeriin vai syytettäisiinkö väärän rahan myynnistä, valuuttarikoksesta vai mistä. Rikospaikalla käynnin yhteydessä todettiin, että aukon kautta kiipeily bunkkeriin oli ollut erittäin vaarallinen haaste ja reiän hakkaaminen kahden metrin korkeudessa paksun ”aarrekammion” seinään oli ollut varsinainen urakka. Varaston ylin kerros, lähinnä säästökirjat haisivat pahasti ja olivat värjäytyneet punaisiksi. Alemmat kerrokset olivat säilyneet ehjänä koska ilmantiivis tunneli oli konservoinut sisällön. Huhut kertoivat, että olisi ollut jo pidemmän aikaa pikkukaupungin nuorison huvina selviytyä bunkkerin ”miehuuskokeesta”. 13 km pitkässä sokkeloisessa tunneliverkostossa olisi voinut helposti eksyä ilman opasta. Keneltä tieto rahakammioista oli vuotanut, samoin tietoa mahdollisista rikoksen taustamiehistä yritettiin löytää, mutta tuloksetta. Kiinni jääneet nuoret miehet tuomittiin lopuksi neljäksi kuukaudeksi vankilaan, muutettuna kolmen vuoden ehdolliseksi sekä 120 euron sakkorangaistukseen, maksettavaksi hyväntekeväisyystarkoitukseen.

DDR-RAHOJEN LOPPULLINEN TUHOAMISOPERAATIO

KfW-virasto päätti tuhota rahakätkön lopullisesti ja palkkasi vuonna 2002 yrityksen Schachtbau Nordhausen:in tyhjentämään rahatunnelin. Kammion ulkoseinät murrettiin ja rumpusihdillä erotettiin sorat pois. Paperitavara lastattiin 60-65 tonnia kerrallaan containereihin ja lähetettiin kuusi kuorma-autolastia päivässä Helmstedtin lähellä olevaan jätepolttolaitokseen käsiteltäväksi. Operaatio alkoi huhtikuussa ja viimeinen kuorma luovutettiin 25.06.2002. Tuhoamisoperaation hinta tuli olemaan pyöreät 1 miljoona euroa.

Nykyään 200- ja 500-markan seteleitä myydään yhä aktiivisesti esim. eBayn huutokaupoissa. Koska kysyntä on ollut koko ajan kovaa, ”markkinavoimat” tietysti ovat yrittäneet tyydyttää tarvetta. Myynnissä on paljon ”aitoa” ja osittain aitoa tavaraa. Toki muutamat myyjät ilmoittavat avoimesti että kyse on korkealaatuisista reprint-kopioista mainoslauseella ”Wir beliefern Kino-, Film- und Fernsehproduktionen”. ”Tomitamme Elokuva- ja Televisiotuotanolle”. Hintahaitari liikkuu 5 euron ja 100 euron välissä. Alhaalla kuvat seteli-kopioista, joissa monien eri myyjien myyntierissä jokaisen seteliarvon sarjanumerot ovat hyvin usein samoja eikä vesileiman hahmo näy setelin valkoisessa kentässä.

Mikäli löydät omasta DDR-setelikokoelmasta kuvasta poikkeavat sarjanumerot, on sinulla pieni mahdollisuus, että kyse voisi olla ”aidoista” seteleistä. Jos sitten löytyy vielä vesileima, on hyvin mahdollista että seteli on oikea ja peräisin KfW:n huutokaupoista tai Halberstadtin kammioista.

Aidon 200-markan vesileiman motiivi on rauhankyyhky ja 500-markan vesileimana ilmestyy DDR:n vaakuna ja sama motiivi kuin setelissä itse, DDR:n valtioneuvoston rakennus (kuva alhaalla).

200- ja 500-markan setelien ulkonäkö poikkeaa myös kuvaston suhteen. Muissa arvoissa käytettiin aina merkkihenkilöiden kuvia. 5-markan seteli näyttää Thomas Müntzerin, 10-markan seteli Clara Zetkinin, 20-markan seteli Johann Wolfgang von Goethen ja tietysti Friedrich Engelsin ja Karl Marxin arvoskaalan huipussa. Koska Marxin yläpuolelle ei voisi kuvittaa muita merkkihenkilöitä, valittiin motiiviksi iloinen perhe betonilähiön keskellä ja valtioneuvoston rakennus.

Lähtet: www.numispedia.de

www.sueddeutsche.de/geld/schatzsucher-ddr-geld-im-harz-

Der Spiegel 25/2002 "Die Spur der Scheine"

www.welt.de/finanzen/article143304973/

Kuvat: eBay-kohteet 121363160737 ja 262221267390

